

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЮНА**

ІВАНОВА Вікторія Вікторівна

УДК 378.091.3:373.2.011.3-051(410)|(043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ СПОЛУЧЕНОГО
КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна, Національна академія педагогічних наук України, м. Київ.

**Науковий
консультант –**

доктор педагогічних наук, професор
Марусинець Мар'яна Михайлівна, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, професор кафедри психології і педагогіки (м. Київ).

**Офіційні
опоненти:**

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Матвієнко Ольга Василівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
завідувач кафедри психології, педагогіки та
фізичної культури (м. Київ);

доктор педагогічних наук, професор
Лисенко Неллі Василівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», завідувач кафедри теорії і
методики дошкільної та спеціальної освіти
(м. Івано-Франківськ);

доктор педагогічних наук, професор
Шапран Ольга Іллівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія
Сковороди», завідувач кафедри загальної
педагогіки і педагогіки вищої школи (м. Переяслав-
Хмельницький).

Захист відбудеться 28 квітня 2021 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Автореферат розіслано 26 березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Сотська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Інтеграція України до європейського економічного простору інтенсифікує реформаційні процеси в українській освіті в напрямі забезпечення конкурентоспроможності фахівців. Зближення вищої освіти України з вищою освітою країн ЄС – стратегічне завдання, зазначене в статті 431 «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» (2015). Інтеграційні процеси сприяють стандартизації національної вищої освіти в межах «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (2015).

Європейські орієнтири розвитку вищої освіти стали підґрунтям нового законодавства України в галузі освіти, а саме Законів України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017). Важливим для вдосконалення вищої педагогічної освіти, зокрема дошкільної, є ухвалення постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015), «Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта / Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта» (2019), «Концепції «Нова українська школа» (2016), «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020).

Засадниче значення для розвитку національної освіти мають міжнародні документи глобального та європейського рівнів: «Порядок денний «Освіта 2030» ЮНЕСКО (2016), де метою сталого розвитку назване забезпечення до 2030 року доступу всіх дітей до якісної дошкільної й передшкільної освіти; «Європейський стовп соціальних прав» (2017), де право на якісну дошкільну освіту проголошене імперативом політики ЄС; освітня програма «ERASMUS+» (2014 – 2020 рр.), що сприяє мобільності студентів і педагогів; «Рекомендація Ради про високоякісні системи освіти й догляду дітей раннього віку» (2019), де наголошено на перспективності розбудови систем підготовки та підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти на засадах лідерства.

Інноваційність освітніх орієнтирів міжнародної спільноти актуалізує дослідження кращих практик провідних зарубіжних країн. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії демонструє помітний прогрес у реформуванні систем дошкільної освіти й підготовки фахівців: у Законі Шотландії «Про дітей і молодь» (2014) ініційовано реалізацію моделі дошкільної освіти на засадах гнучкості та поліваріантності; «Програма «Упевнений старт» (2010) у Північній Ірландії пропонує ефективний формат організації освіти дітей раннього віку в контексті вирівнювання можливостей; оновлення системи підготовки фахівців дошкільної освіти задеклароване як пріоритет урядової стратегії «Освіта і догляд світового рівня 2015 – 2020 рр.» в Англії.

Підґрунтям реформ системи підготовки фахівців дошкільної освіти в Британії слугують праці зарубіжних учених (Г. Алпорт (G. Allport), А. Батлер (A. Butler), Д. Беннет (J. Bennett), С. Букок (S. Boocock), Д. Лагтон (D. Lugton), А. Картіс (A. Curtis), М. Едгінгтон (M. Edgington), Ф. Філд (F. Field), С. Айзикс (S. Isaacs), Е. Лойд (E. Lloyd), К. Максвелл (K. Maxwell), М. Муррей (M. Murray), П. Оберхумер

(Р. Oberhuemer), А. Осборн (A. Osborn), М. Сьюзан (M. Susan)). Автори окреслюють на теоретичному й методологічному рівнях нові пріоритети підготовки фахівців, з огляду на виклики часу – глобалізацію, регіоналізацію та геополітику. Це вимагає, за М. Брєєм, нової геополітичної картографії, що відображає напрями глобальних впливів, характер процесів запозичення, диференціації, домінування й підпорядкування в освітній політиці та практиці. Дослідницьку увагу привертають студії українських компаративістів (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, О. Локшиної, О. Матвієнко, Н. Муқан, О. Нітенко, О. Огієнко, Н. Пазюри, Л. Пуховської, А. Сбруєвої та ін.), де репрезентовано досвід зарубіжних країн з освітніх реформ, зокрема в галузі професійної освіти.

Проблеми глобалізаційного впливу на освіту в умовах цивілізаційних трансформацій схарактеризовано в розвідках В. Андрущенко, І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка та ін. Особливості загальнопедагогічної підготовки педагогів обґрунтовані Н. Бібік, В. Бондарем, М. Вовк, О. Дубасенюк, О. Караман, Л. Коваль, Н. Кічук, А. Кузьмінським, О. Лавріненком, Н. Лазаренко, В. Луговим, І. Пальшковою, О. Савченко, О. Сухомлинською, Л. Хомич, Л. Хоружою, О. Шапран та ін.

Питання підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах освітніх реформ постає предметом вивчення в студіях А. Богуш, Г. Беленької, О. Богініч, Н. Гавриш, О. Долинної, Л. Зданевич, Т. Ільченко, О. Коваленко, Л. Козак, Г. Лисенко, М. Машовець, О. Низковська, М. Олійник, Т. Панасюк, Т. Піроженко, Л. Пісоцької, Т. Поніманської, О. Сідельнікової, А. Шевчук, Л. Якименко та ін.

Пріоритети змісту й організації освітнього процесу з підготовки фахівців дошкільної освіти, створення практико-орієнтованого супроводу, з огляду на специфіку контингенту дітей, віддзеркалено в працях О. Берегової, Н. Варги, Є. Вишневської, Ю. Зінковської, І. Ірхіна, Е. Козлової, Б. Корольова, В. Лозової, О. Повідайчик, І. Попович, І. Семенець-Орлова, О. Старостіна, В. Филипської й ін.

Водночас комплексні дослідження підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві як цілісної системи у вимірі її багатогранності на сьогодні відсутні. Актуальність задекларованої проблеми для національної педагогічної думки вмотивована загостренням низки *суперечностей*, що об'єктивно існують у сучасній педагогічній теорії та практиці між:

- інтеграцією економіки України до європейської економічної системи й недостатнім рівнем конкурентоспроможності фахівців на європейському ринку праці;

- входженням освіти України до європейського освітнього простору та повільним рівнем синхронізації системи вищої освіти з європейськими стандартами;

- реальною потребою суспільства в конкурентоспроможних фахівцях дошкільної освіти й недостатнім розробленням у вітчизняній науці методології формування та творчого саморозвитку конкурентоспроможності особистості в освітній системі закладів вищої освіти;

- декларацією випереджувального підходу до добору змісту дошкільної освіти та відставанням навчальних програм від потреб сучасної практики;

– об’єктивною потребою в аналізі досвіду передових зарубіжних країн щодо підготовки фахівців дошкільної освіти та недостатнім рівнем його узагальнення в українській педагогічній теорії;

– напрацюваннями Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії з питань розбудови системи освіти й догляду дітей раннього віку світового класу та підготовки високоякісних дошкільних фахівців і недостатнім їх використанням в Україні;

– вимогами сучасного інформаційного суспільства до компетентності фахівця дошкільної освіти та браком залучення досвіду з цієї проблеми в закладах вищої освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії.

Отже, з огляду на потребу розв’язання окреслених суперечностей, а також на актуальність для України проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії, важливість об’єктивного осмислення британського досвіду, вибрано тему дисертації: **«Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії».**

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України «Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу і Сполучених Штатах Америки» (РК № 0114U003166). Тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 13 від 28.12.2015 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 26.01.2016 р.).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, в окресленні перспектив творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду в закладах вищої освіти України.

Відповідно до мети, сформовано комплекс завдань:

– схарактеризувати філософські, педагогічні, соціальні аспекти дослідження системи підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;

– обґрунтувати періодизацію становлення й розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;

– дослідити концептуальні засади дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;

– проаналізувати структурну трансформацію дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, зокрема її сутність, варіативність і динаміку розвитку;

– виокремити особливості підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;

- дослідити методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;
- вивчити професійний розвиток фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії;
- схарактеризувати розвиток дошкільної освіти в Україні та обґрунтувати перспективи використання конструктивних ідей досвіду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в цій сфері.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства (XX – початок XXI століття).

Хронологічні межі дослідження охоплюють кінець XX – початок XXI століття. *Нижня хронологічна межа* – остання чверть XX ст. – позначає ухвалення Закону «Про реформу освіти» (1988) і затвердження «Національного курикулуму», що започаткували трансформацію системи підготовки фахівців дошкільної освіти.

Верхня хронологічна межа (10-ті роки XXI століття) датована новим етапом модернізації підготовки фахівців дошкільної освіти в контексті швидкоплинних змін британського суспільства й зумовлена впливом інтеграційних процесів на професійну підготовку фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві.

Територіальні межі дослідження. У фокусі уваги перебуває суверенна держава Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, до складу якої входять Англія, Уельс, Шотландія, що разом формують Велику Британію, та Північна Ірландія.

Концепція дослідження спрямована на виявлення конструктивних ідей британського досвіду щодо підготовки фахівців дошкільної освіти, згідно з вимогами XXI століття в контексті перетворень, що відбуваються в країні, та їх творчого використання в Україні. Така концепція обґрунтована на основі *методологічного, теоретичного, прогностичного й методичного концептів*.

Методологічний концепт базований на філософських положеннях про зв’язок історії, культури та освіти, про єдність теорії й практики. Підготовка фахівця дошкільної освіти досліджена в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії через призму наукових підходів: системного, який сприяє взаємозалежності всіх компонентів виховання, навчання й розвитку дитини раннього віку; синергетичного, що збагачує освітній процес діалоговими засобами взаємодії, сприяє забезпеченню розвитку дітей та педагогів; культурологічного, який спрямований на аналіз культури та історичних традицій свого народу в процесі освітнього процесу; аксіологічного, що дає змогу описати ціннісні орієнтири розвитку системи підготовки фахівця дошкільної освіти; особистісно орієнтованого, який забезпечує професійну підготовку фахівців до роботи з дітьми раннього віку; порівняльного, до ключових параметрів якого належать педагогічні концепції, напрями реформування системи дошкільної освіти, формування законодавчої бази, політика уряду регіонів Сполученого Королівства.

Науковий пошук вибудований за принципами науковості, послідовності, комплексного використання методів дослідження.

Теоретичний концепт відображає сутність професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, що базоване на філософських, культурологічних, психолого-педагогічних засадах і функціє в основі індивідуальних особливостей студентів та загальних цілей освіти, прогнозує з'ясування особливостей моделей підготовки педагога-дошкільника в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії.

Прогностичний концепт передбачає порівняльний аналіз особливостей підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства та України й творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду зі збереженням національних традицій.

Методичний концепт відображає розроблення методичних рекомендацій із використання прогресивних ідей британського досвіду в процесі забезпечення якості підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні. Виокремлено прогресивні ідеї британського досвіду, що доцільно впроваджувати у ЗВО України: формування науково-дослідницької культури майбутніх фахівців дошкільної освіти; підвищення статусу фахівця дошкільної освіти в Україні; активна участь студентів в освітньому процесі, покращення якості дошкільної освіти; збільшення фінансування дошкільної освіти; підвищення рівня системи підготовки та кваліфікації педагогічних кадрів дошкільної освіти; проходження випробувального терміну для вступу на посаду впродовж одного року; розроблення програми входження фахівця-дошкільника до професії.

Методологічну основу дослідження становлять положення сучасної філософії, психології, педагогіки щодо сутності підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії; єдності теорії і практики; фундаментальні теорії та ідеї різних галузей наукових знань, що відображені на філософському, загальнонауковому й конкретно-науковому рівнях; положення філософії людиноцентризму в освіті; положення порівняльної педагогіки щодо взаємовпливу освітніх інновацій унаслідок глобалізаційних процесів; аксіологічний, особистісно орієнтований, рефлексивно-діяльнісний (розвивальний), інтегративно-діяльнісний, дослідницький, системний, синергетичний, компетентнісний, діалектичний, системно-цільовий, системно-історичний, культурологічний, акмеологічний, парадигмальний підходи; концептуальні положення педагогіки, спрямовані на професійний розвиток особистості; положення щодо професійного розвитку майбутнього фахівця дошкільної освіти на основі творчої імплементації прогресивних ідей Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Теоретичною основою дослідження послуговували наукові праці вчених у галузі:

– методології порівняльної педагогіки щодо орієнтирів вивчення освітнього досвіду зарубіжних країн (Н. Авшенюк, Н. Бідюк, О. Локшина, О. Матвієнко, О. Огієнко, Н. Пазюра, Л. Пуховська, О. Шапран й ін.);

– професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Європейського Союзу (С. Айзикс (S. Isaacs), Г. Алпорт (G. Allport), А. Батлер (A. Butler), Д. Беннет

(J. Bennett), С. Букок (S. Boocock), М. Едгінгтон (M. Edgington), А. Картис (A. Curtis), Д. Лагтон (D. Lugton), Е. Лойд (E. Lloyd), К. Максвелл (K. Maxwell), М. Муррей (M. Murray), П. Оберхумер (P. Oberhuemer), А. Осборн (A. Osborn), М. Сьюзан (M. Susan), Ф. Філд (F. Field));

– професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківська, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, І. Луценко, М. Машовець, М. Олійник, Л. Пісоцька, Т. Поніманська, С. Русова, Г. Цветкова та ін.);

– фундаментальні положення філософії людиноцентризму (В. Андрущенко, Б. Гершунський, Л. Губерський, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень, В. Огнев'юк, П. Саух та ін.);

– теорії діяльності й розвитку особистості (Г. Балл, І. Бех, Г. Костюк, В. Котирло, С. Максименко, В. Москаленко, Т. Піроженко, В. Рибалка, В. Семиченко, Т. Титаренко, Ю. Швалб та ін.);

– теорії становлення й розвитку неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, С. Коваленко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Т. Сорочан та ін.);

– теорії освітніх систем та їхнього розвитку (В. Биков, С. Гончаренко, В. Луговий, С. Сисоева та ін.).

Відповідно до мети, завдань, методологічних і теоретичних засад, використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури, на основі якого обґрунтовано вихідні положення праць вітчизняних і зарубіжних учених; інтерпретаційно-аналітичний метод, на підставі якого проаналізовано літературні наукові джерела зарубіжних й українських авторів із застосуванням синтезу, аналізу, узагальнення; метод порівняльного-історичного аналізу, що дав змогу диференціювати подібне й відмінне в системі дошкільної освіти Сполученого Королівства та України; *емпіричні* – методи психолого-педагогічної діагностики професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, згідно з етапами професійного становлення (аналіз документації – вивчення стратегії, національних доповідей; контент-аналіз й ін.), для дослідження стану професійної підготовки майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти Сполученого Королівства, пошуковий – для формулювання висновків, виявлення продуктивних ідей у наукових працях із порівняльної професійної педагогіки, розроблення методичних рекомендацій із використання прогресивних ідей британського досвіду в процесі підготовки фахівців дошкільної освіти; метод наукової екстраполяції для виявлення можливостей застосування елементів британського досвіду з проблеми підготовки й підвищення кваліфікації кадрів дошкільної освіти України.

Джерельну базу дослідження на різних етапах наукового пошуку становили 612 джерел, із них – 265 зарубіжних, а саме:

– філософські, соціологічні, педагогічні, психологічні, економічні, політологічні, культурологічні праці й публікації вітчизняних і зарубіжних авторів із питань підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії й України;

– 34 офіційні документи, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій (доповіді, резолюції, рекомендації) із питань освіти фахівців дошкільної освіти (зокрема, ЮНЕСКО, OECD, CEDEFOP, ILO), Міжнародної ради з

компаративних досліджень у сфері освіти дорослих (ISCAE), Європейської асоціації досліджень в освіті (EERA) та ін.;

- 25 законів, урядових постанов, що стосуються питань професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України;

- наукові праці британських дослідників;

- 275 джерел із фондів бібліотек – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Державної науково-технічної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. Сухомлинського, Національної парламентської бібліотеки України, бібліотеки Києво-Могилянської академії, наукової бібліотеки Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, бібліотеки Британської Ради;

- 32 законодавчі акти й нормативно-правові документи України;

- статистичні матеріали міжнародних і вітчизняних статистичних бюро, словники, довідники, збірники наукових праць, наукові та науково-методичні журнали; матеріали національних і міжнародних конференцій, інформаційні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше в педагогічній науці виконано цілісний аналіз системи підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; обґрунтовано періоди становлення в розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві у форматі авторської періодизації; схарактеризовано концептуальні засади й досліджено структурну трансформацію дошкільної освіти, зокрема її сутність, варіативність і динаміку розвитку; з'ясовано вплив євроінтеграційних процесів на професійну підготовку фахівців дошкільної освіти в різних країнах; описано зміст, форми й методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; обґрунтовано методологічні підходи, концепції підготовки фахівця дошкільної освіти в британському досвіді, особливості впливу ідеології політичної влади на реформи системи освіти, що відрефлектовано в реалізації законодавчих ініціатив; проаналізовано професійний розвиток фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (викладено положення щодо розвитку професійної освіти педагога дошкільної освіти в руслі програми «входження до професії» фахівця дошкільної освіти, розвитку педагогічної майстерності); виконано порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України; виявлено подібні й відмінні характеристики в змісті та структурі навчальних планів і програм, підготовці педагогів-дошкільників у ЗВО Сполученого Королівства й України, на цій основі виокремлено прогресивні ідеї досвіду університетів Сполученого Королівства, аргументовано можливість використання продуктивних ідей британського досвіду для вдосконалення професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні; окреслено перспективні напрями підготовки фахівців

дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії в контексті інтеграції України до єдиного європейського освітнього простору;

уточнено зміст понять «педагогічний супровід соціально-особистісного розвитку дитини», «культурно-ігрове середовище дошкільної установи», «конкурентоспроможність особистості студента»;

удосконалено зміст навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, відповідно до особливостей британського досвіду;

подальшого розвитку набули положення щодо творчого використання прогресивних ідей зарубіжного досвіду в процесі реформування системи освіти в Україні, положення самоосвіти та науково-дослідницької підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні в умовах еволюційних й інформаційних процесів європейського простору.

Практичне значення дослідження полягає у виявленні продуктивних ідей та розробленні методичних рекомендацій щодо використання прогресивних положень британського досвіду в процесі підготовки фахівців дошкільної освіти; в окресленні орієнтирів стосовно використання найкращих британських практик для підготовки й підвищення кваліфікації кадрів дошкільної освіти України (зокрема, у навчальному посібнику «Неперервна дошкільна освіта в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північній Ірландії»).

Результати й висновки дослідження доцільно використовувати для розроблення концепцій, нормативної бази з проблеми підготовки педагогічних працівників та загалом освітньої політики, удосконалення курсів із педагогіки, історії педагогіки та порівняльної педагогіки, спецкурсів для студентів ЗВО, подальшої модернізації освітньо-професійних програм, оновлення навчальних планів, навчальних дисциплін і спецкурсів. Результати наукового пошуку стануть у нагоді викладачам та студентам педагогічного напрямку, аспірантам, докторантам під час підготовки й реалізації досліджень, працівникам закладів післядипломної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/15 від 13.03.2020), Мукачівського державного університету (довідка № 721 від 15.05.2020), Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет» (довідка № 09/1–244/3 від 20.03.2020), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01–13/337 від 22.06.2020), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 51 від 01.06.2020), Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 121/02-13 від 11.02.2020).

Особистий внесок здобувача. У статті [27] дисертанткою схарактеризований зміст британської системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти, у навчальному посібнику [39] обґрунтована система неперервної дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на науково-практичних заходах різного рівня, зокрема: *міжнародному* – «Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та

психології» (Львів, 2016), «Педагогіка в системі гуманітарного знання» (Хмельницький, 2016), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2017), «Формування особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи» (Умань, 2017), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2018), «Сучасна система освіти і виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Київ, 2018), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2019), «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (Мукачево, 2019), «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та євроінтеграції» (Київ, 2019), «Scientific achievements of modern society» (Ліверпуль, Велика Британія, 2020), «Актуальні проблеми психології розвитку особистості» (Київ, 2020), «Монтессорі-педагогіка: історія, теорія, перспективи розвитку» (Херсон, 2020); *усеукраїнському* – «Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі» (Мукачево, 2016), «Вища школа і ринок праці: інтеграція, модернізація, інтернаціоналізація» (Мукачево, 2016), «Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі» (Мукачево, 2017), «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 2018), «Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управлінської діяльності» (Херсон, 2019), «Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів» (Рівне, 2019), «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторах» (Мукачево, 2019), «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: методична спадщина педагога в контексті ідей Нової української школи» (Рівне, 2019).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук на тему «Особливості розвитку творчого мислення у перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку» (спеціальність 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія») захищено 2011 року, її матеріали в тексті докторського дослідження не використано.

Публікації. Основні результати наукового пошуку представлено в 41 публікації (39 – одноосібних), із них: 1 монографія; 1 навчальний посібник; 22 статті в наукових фахових виданнях України; 3 статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях; 14 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел (639 найменувань, із них – 262 іноземними мовами) та 16 додатків. Загальний обсяг дослідження становить 563 сторінки, основний зміст викладено на 367 сторінках. Робота містить 16 таблиць і 12 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі аргументовано актуальність порушеної проблеми; досліджено зв'язок із науковими темами; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет пошуку; викладено концепцію, теоретичні й методологічні засади; схарактеризовано

основні етапи роботи; умотивовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; представлено особистий внесок дисертанта; окреслено напрями апробації та поінформовано про їх упровадження в освітню практику; подано відомості про публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»** проаналізовано стан розроблення проблеми в науковій літературі, виокремлено методологічні підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, викладено концептуальні положення щодо підготовки фахівців дошкільної освіти в країні.

Історіографічний аналіз питання підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії виконаний за проблемним принципом, відповідно до якого диференційовано групи праць: науковий доробок монографічного характеру (монографії, посібники, підручники); наукові статті щодо особливостей організації дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії; дисертаційні роботи, що безпосередньо чи опосередковано розкривають зміст проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти в зазначеній країні.

Для виявлення ступеня опрацювання проблеми проаналізовано наукову літературу британських і вітчизняних дослідників. Ґрунтовно розвиток дошкільної освіти представлений у студіях Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Гавриш, Н. Голоти, С. Васильєвої, П. Джардієлло, І. Дичківської, Л. Здиневич, О. Кертиса, Н. Лисенко, М. Машовець, Н. Мельник, М. Олійник, А. Осборна, М. О'Хагана, Л. Пісоцької, О. Прокопчук, Т. Танько, І. Улюкаєвої та ін. Підсумовано, що дошкільна освіта в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії поставала предметом осмислення широкого кола вітчизняних і зарубіжних науковців. Проведений аналіз уможливив виокремлення низки актуальних питань, відрефлектованих ученими: освітня політика в галузі дошкільної освіти Британії, управління закладами дошкільної освіти та забезпечення якості освітнього процесу, курикулум у розрізі когнітивного, фізичного, емоційного, художнього, ціннісного розвитку дитини, підготовка до школи. Констатовано, що напрям підготовки й підвищення кваліфікації педагогів-дошкільних працівників активно розробляють зарубіжні фахівці.

Виявлено вплив концептуальних філософських і психолого-педагогічних концептів на розвиток дошкільної освіти й підготовки фахівців до роботи в закладах дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

Зокрема, у полі нашого зору були: емпірико-сенсуалістська концепція виховання, що проголошує ідею вільної, самостійної особистості, яка може організувати своє життя й життя суспільства на раціональних засадах; концепція природного виховання, основною ідеєю якої є переконаність у неповторності кожної особистості дитини; розвиток дитини повинен відбуватися відповідно до її потенційних ресурсів; концепція елементарної освіти, що регламентує основні положення діяльнісного підходу до процесу навчання, відображає значення активної самостійної роботи учнів; концепція Овіда Декролі «Школа для життя, школа через

життя», де центром освітнього процесу постає дитина з індивідуальними особливостями, творчими здібностями й потребами; концепція психічного розвитку дитини, що концентрує увагу на формуванні особистості та її поведінки; представляє етапи розвитку особистості, кожен із яких вирізняється ознаками й специфічною орієнтацією; психолого-педагогічна концепція актуалізації творчих можливостей особистості дитини з центральною ідеєю вільної педагогіки, що покликана давати «освіту для життя», розвивати природні задатки дитини, її внутрішню свободу й гідність; концепція розвитку творчої особистості, де домінуючого значення надано досвіду дитини, набутого в сім'ї, у школі, під час спілкування; концепція актуалізації творчих можливостей особистості, вияву її унікальних якостей, що ґрунтоване на протиставленні двох типів навчання – когнітивного й дослідницького; неопрагматична концепція філософії освіти, згідно з якою суб'єкт пізнання сприймається як суб'єкт, що слугує поясненням відмінностей у трактуванні результатів реформування сучасної освіти; концепція М. Монтесорі, що ґрунтована на синтезі філософії, психології, педагогіки, збагачена дидактичним і методичним інструментарієм; основна цінність концепції – індивідуальність дитини; концепція контролю й забезпечення якості, що акцентує на понятті якості вищої освіти, яка повинна більш ефективно слугувати економіці; концепція викладання педагогічного курсу в університетах Сполученого Королівства; у 80 – 90 рр. ХХ століття істотно змінилася концепція викладання педагогічного курсу в університетах; до реформи освіти основна увага в педагогічній підготовці фахівців дошкільної освіти була зосереджена на практичній педагогіці, питання дидактики аналізували з позицій педоцентризму, відповідно до яких в основу навчання й виховання покладено інтереси дітей, їхні потреби; концепція регулювання сфери педагогічної освіти, що зорієнтована на розвиток «ринку освіти»; регламентує стандарти професійної підготовки вчителів для різних видів освіти, зокрема дошкільної та професійної підготовки фахівця дошкільної освіти; концепція традиційної освіти, що функціювала в Сполученому Королівстві у 80 – 90 рр. ХХ ст. у ЗВО; концептуальна теорія була спрямована на передання й відтворення готових академічних знань; європейська концепція вищої педагогічної освіти, основними пріоритетами якої є підготовка майбутніх фахівців до професійного навчання; удосконалення та освіта впродовж життя; ефективна й комфортна професійна адаптація завдяки якісній педагогічній підготовці, а також особистісному становленню (самовиховання й саморозвиток) у процесі професійної діяльності; концепція персоналізованого навчання, що обґрунтовує високоякісне викладання, засноване на глибокому розумінні потреб кожного учня; концепція розвитку неперервної професійної освіти; навчання впродовж життя – цілеспрямоване навчання, що має на меті вдосконалення знань, умінь, компетентностей, сприяє особистісному й соціальному розвитку та працевлаштуванню; концепція іншомовної освіти, що сприяє формуванню в педагогів дошкільної освіти полікультурної освіти, згідно з якою педагог має вільно володіти хоча б однією іноземною мовою, що пов'язане з тенденцією до запровадження вивчення дітьми з ранніх років іноземної мови; дослідницька концепція, що обґрунтовує інноваційне навчання, спрямоване на формування творчого й критичного мислення, досвіду

навчально-дослідницької діяльності; концепція професійного навчання, що базована на освітньо-професійній, комунікативно-орієнтованій парадигмі.

Особливу увагу, з урахуванням контексту дослідження, було приділено концепції формування педагогічної майстерності вчителя в Англії та Уельсі, предметом якої є формування майстерності фахівця дошкільної освіти в системі педагогічної освіти, а її сутність полягає в обґрунтуванні феномену педагогічної майстерності та концепція дошкільної освіти у Великій Британії, що обґрунтовує необхідність і різноманітність типів дошкільних закладів та програм, представляє дитину як активного учасника пізнання навколишнього середовища; передбачає створення таких умов, щоб дітей цінували та забезпечували гарні стосунки з батьками, у межах громади.

Систематизовано та схарактеризовано методологічні підходи, які сприяють удосконаленню професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти.

Діалектичний підхід уможливорює вивчення особливостей процесуального й теоретичного аспектів проблеми, пояснення причиново-наслідкових зв'язків, зіставлення головного та другорядного, загального й особливого на основі порівняльних оцінок, суперечливих аргументів, що наводять для обґрунтування певної позиції, підтвердження якої можна оцінити лише в контексті такого підходу.

Синергетичний підхід в організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку виконує роль жорсткого каркасу методологічних принципів, що застосовують у реформуванні освітніх систем ЗВО Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії для якісної підготовки сучасного педагога в процесі активної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, формування вміння роботи в команді, провадження дослідницької діяльності.

Системний підхід – застосовуваний під час навчання студентів у системі формальної, неформальної та інформальної професійної педагогічної освіти, сприяє забезпеченню єдності й цілісності всіх складників змісту та процесу підготовки у ЗВО на засадах інноваційних технологій.

Підходи є базовими й дають змогу забезпечити якість виконання дослідницьких завдань, їх застосовують у реформуванні освітніх систем ЗВО Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії для якісної підготовки сучасного фахівця дошкільної освіти.

До групи парадигмальних підходів належить культурологічний, акмеологічний, аксіологічний, парадигмальний підходи.

Культурологічний підхід у практичній площині сприяє розробленню освітніх соціокультурних технологій, глибокому осмисленню понять, які виникають у зіткненні феноменів «освіта» і «культура» для цілісного й динамічного їх представлення в структурі особистісної й професійної культури фахівця в галузі дошкільної освіти. За такого підходу формуються поколінні цінності, які є невід'ємним складником людської культури та системи професійної освіти педагогів.

Акмеологічний підхід сприяє включенню майбутнього фахівця в діяльність, прагненню до саморегуляції, ініціативності, самостійного цілепокладання, планування тощо.

Аксіологічний підхід британські вчені пов'язують із тенденцією до формування в особистості здатності самостійно реагувати на психологічні стани іншої особистості. Він сприяє уникненню політичних, світоглядних, наукових та інших неточностей у процесі компаративного дослідження, забезпечує саморозвиток, самоорганізацію навчально-пізнавальної діяльності фахівців дошкільної освіти впродовж усього життя.

Парадигмальний підхід зумовлений аналізом різних моделей професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в європейських країнах, що допомагає проектувати та моделювати різні за характером і цілями системи педагогічної освіти, діагностувати й прогнозувати їхню результативність.

За такої групи підходів учені ефективно досліджують концепції й теорії, що детермінують процес реформування, модернізації вищої освіти в контексті підготовки педагогів загалом і дошкільної освіти зокрема.

У межах інструментальної групи виокремлено компаративний, герменевтичний, інтервальний, параметричний, наративний, тезаурусний підходи.

Компаративний підхід базований на методології досліджень у педагогіці, на порівнянні процесів підготовки фахівців дошкільної освіти в різних країнах. За такого підходу визначено й обґрунтовано критерії порівняння процесу формування підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Європи, зокрема в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Герменевтичний підхід уможливорює тлумачення філософських, соціально-психологічних текстів, а також наукових текстів у вигляді архівних джерел, монографій, періодики тощо різними мовами.

Особливістю *інтервального* підходу є те, що його реалізація в дослідженні професійної підготовки фахівця дошкільної освіти забезпечена методом інтервального аналізу, який передбачає вивчення предмета чи явища, формулювання висновків на основі зіставлення різних статистичних даних і відомостей аналізу на різних рівнях функціонування системи, до якої входить об'єкт.

Параметричний підхід ґрунтований на порівнянні параметрів, що являє собою аналіз системи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в різних країнах.

Наративний підхід – важливий метод у формуванні особистої й професійної ідентичності в процесі самопізнання, осмислення, еволюції наративного мислення в культурі та його впливу на розвиток предметних компетенцій фахівця. Такий підхід є одним із центральних в усіх гуманітарних науках, оскільки він привертає увагу фахівців із теорії пізнання, логіки та методології науки, ґрунтований на ситуаціях, коли виникає необхідність у розумінні, що все більше усвідомлюване як факт духовного життя особистості. Охоплює педагогічну теорію й практику в міжнародному освітньому просторі, що засвідчує інтенсифікація пошуків зарубіжних науковців шляхів реалізації наративного підходу на різних рівнях формальної й неформальної освіти.

Тезаурусний підхід до дослідження професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії відіграє вагомий роль, оскільки ґрунтований на припущенні про сукупність понять, використовуваних компаративістом, моделює структуру знання предмета, виявляє

дефінітивні риси в тлумаченні ключових понять, семантичних відношень між лексичними одиницями тексту, де вони замінюються дескрипторами.

Схарактеризовані наукові підходи актуалізують підготовку фахівців дошкільної освіти в структурі неперервної освіти, спонукають до самовдосконалення та професійного зростання, що підтверджує вивчення досвіду системи освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії, імплементації до вітчизняного простору закладів вищої освіти.

У другому розділі **«Становлення й розвиток системи дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»** обґрунтовано періодизацію розвитку дошкільної освіти, схарактеризовано систему дошкільної освіти в національному та європейському контекстах, проаналізовано нормативно-правове забезпечення системи дошкільної освіти в країні.

Контент-аналіз розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії вможливив обґрунтування її періодизації впродовж чотирьох століть.

Перший період – із XVIII – до початку XIX ст. – зародження дошкільної освіти. У цей час відкрито моніторіальні й дитячі школи для захисту дітей 2-7 років від негативного впливу вулиці, навчання дітей навичок для вступу на роботу у 8-9 років. Основними методами роботи педагогів із підготовки дітей дошкільного віку до школи слугували неформалізовані (евристичні) методи навчання (методи діагностики, засновані на описі аналітичних процедур на логічному рівні, основою яких є власний досвід, суб'єктивне ставлення, погляди й навіть інтуїція аналітика). Серед науковців і видатних педагогів цього періоду варто назвати англійського філософа, педагога, соціаліста, одного зі сподвижників соціальних реформ XIX ст. Р. Оуена, просвітницькі ідеї якого спричинили вагомий вплив зовнішнього середовища на формування характеру особистості.

Другий період – середина XIX – кінець XIX ст. – становлення дошкільної освіти; ознаменований відкриттям безкоштовних дитячих садків для дітей віком від 5 до 7 років. Від 2-3 до 5 років діти перебували в ясельних («Nursery») навчальних закладах, а з 5 – у дитячій школі («Infant»). Це зумовило потребу в підготовці фахівців, які доглядатимуть дітей і навчатимуть їх. У країні відкрито дворічні педагогічні коледжі (заочні), функціонування яких реорганізоване в університети денного навчання, з огляду на принципи системності й цілеспрямованості та розроблення навчальних програм.

Третій період – початок XX ст. – детермінований появою безкоштовних дитячих садків, центрів для дітей дошкільного віку, ясельних шкіл. У цей час розроблено концепцію «Ясельні школи»; затверджено «Закон Фішера», згідно з яким місцеві органи влади повинні підтримувати дитячі заклади (провізією та фінансово). Реорганізовано коледжі денної форми навчання в педагогічні факультети при університетах. Суттєво змінено зміст навчальних планів із підготовки вихователів (загальноосвітні, педагогічні, практичні навчальні дисципліни). Освітній процес наповнений психолого-педагогічними дослідженнями про розвиток особистості дитини та її супровід.

Четвертий період – воєнні роки (1939 – 1945 рр.) – дав поштовх для розвитку дошкільної освіти через попит на робочу силу жінок. Після Другої світової війни

панувала думка, що, згідно із Законом «Про освіту» (1944 р.), освіта в дитячих садках стане універсальною, але впродовж 50 – 60 років суттєво зменшили державне забезпечення.

П'ятий період – зумовлений ухваленням урядової «Програми допомоги місту». У 70 роках почали спрямовувати кошти з метою створення додаткових місць для дошкільників, розробляти програми для мовного й математичного розвитку дітей, однак фінансове забезпечення гальмувало вдосконалення теоретико-методичної бази дошкільних закладів, що компенсували зусиллями передових учених і меценатів.

Шостий період (1979 – 1997 рр.) увійшов в історію освіти досліджуваної країни як період правління уряду консерваторів (М. Тетчер, Дж. Мейджер). Для цього часу характерне зростання якості професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, особливо після ухвалення Закону «Про реформування освіти» (1988). Дошкільна освіта сягнула університетського рівня з вимогою обов'язкового здобуття бакалаврського ступеня, що спричинило розроблення нових програм і змістового наповнення. Зросли вимоги до професійних знань, умінь на теоретичному й практично-орієнтовану рівнях. Перелік навчальних дисциплін був сфокусований на структуру національних професійних кваліфікацій і стандартів у сфері догляду дитини; на здобуття освіти на університетському рівні відповідно до впроваджених кваліфікаційних ступенів.

Сьомий період (1997 – 2010 рр.) – інтенсивний розвиток підготовки фахівців дошкільної освіти за період правління уряду лейбористів (Т. Блер, Г. Браун). У цей час створено умови для покращення їхньої професійної підготовки, удосконалення освіти впродовж життя. Завдяки ґрунтовній нормативно-правовій базі, зроблено акцент на якість підготовки фахівців дошкільної освіти: проведено освітні реформи, унаслідок яких уведено єдиний національний навчальний план; інтегровано кваліфікаційну рамку; змінено професійне навчання з процесу на результат; упроваджено статус кваліфікованого педагога; створено умови для підвищення престижу фахівців дошкільної освіти, удосконалення їхньої професійної підготовки, освіти впродовж життя; скореговано плату за навчання студентів; запроваджено стандарти професіоналізації фахівців дошкільної освіти тощо.

Восьмий – сучасний період розвитку дошкільної освіти – маркований суттєвим підвищенням вимог до якісної кваліфікації педагогічних кадрів, розробленням освітньої стратегії (станом на 2015 – 2020 рр.), основним завданням якої проголошено застосування ефективних технологій навчання й виховання дітей для соціалізації в умовах шкільної освіти.

Виокремлено основні тенденції розвитку дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії в зіставному аналізі з провідними європейськими країнами (Німеччина, Франція, Фінляндія, Данія, Польща), що накопичили ґрунтовний досвід розбудови освіти й догляду дітей раннього віку (залучення широкого кола стейкхолдерів до розбудови системи виховання й навчання дітей дошкільного віку – місцевих органів влади, підприємств, релігійних і громадських організацій, приватних осіб; створення багатовимірної та поліфункційної системи дошкільної освіти через урізноманітнення типів закладів – дитячих ясел, дитячих закладів освіти, ігрових

майданчиків різних типів, які диференційовані за тривалістю роботи, наповнюваністю дітей у групі, віковими особливостями. Основною метою є дотримання програмових вимог щодо якісного гармонійного розвитку, формування вмій і навичок життя в суспільстві.

Схарактеризовано нормативно-правове забезпечення системи дошкільної освіти в Сполученому Королівстві (Міжнародна конвенція «Про права дитини», Закон «Про освіту», Закон «Про освіту та інспекцію», Закон «Про дітей», Закон «Про дітей та сім'ю», Закон «Про опіку над дітьми», Закон «Про дошкільну освіту, про отримання грантів», «Управління стандартів в освіті», «Британська національна програма дошкільної освіти», «Інтегрована кваліфікаційна рамка», «Національний курикулум дошкільної освіти» та ін.). Білі й Зелені книги сприяють публічному обговоренню директивних документів, їх роз'ясненню; підвищенню прозорості процесу експертизи та оцінювання програм і проектів, що впроваджують урядові установи й агентства.

У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, на відміну від інших європейських держав, управління дошкільною освітою відбувається з великою часткою автономності в кожному адміністративно-територіальному окрузі – Англії, Уельсі, Шотландії, Північній Ірландії, що зумовлене історичними традиціями й особливостями, відображає характер чинного адміністративного поділу.

У ХХ – ХХІ ст. у регулюванні вищої педагогічної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, згідно з ухваленими директивними документами, відбулися суттєві позитивні зміни: укрупнення педагогічних коледжів; розроблення нової стратегії; підняття престижу педагогічної професії; удосконалення професійної підготовки педагога дошкільної освіти; розгортання післядипломної освіти, посилення інноваційності; створення стандартів в освіті, національного курикулуму дошкільної освіти, «Британської національної програми дошкільної освіти»; упровадження «Статусу професіонала з дошкільної освіти»; налаштування державного регулювання системи професійної підготовки фахівця дошкільної освіти на підвищення якості освітніх послуг; уніфікування вищої освіти до університетського рівня, упровадження академічних ступенів – бакалавр педагогіки, бакалавр наук в освіті, магістр освіти.

Наголошено, що в розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії присутню роль відіграють такі міжнародні документи: «Конвенція ООН «Про права дитини», «Резолюція міжнародної конференції, організованої ЮНЕСКО», «Меморандум «Про вищу освіту в країнах ЄС», «Резолюція з модернізації професійної освіти і навчальних систем у європейських країнах» тощо.

Окреслено пріоритети й особливості організації діяльності закладів дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії й інших європейських країн. З'ясовано, що 93 % дошкільних закладів досліджуваної країни забезпечує держава. У Франції дітей у материнській і початковій школах навчає один педагог, що є важливим для налагодження емоційного контакту та тісного зв'язку з дитиною. У Данії більшу частину вихователів становлять чоловіки, що має особливий вплив на загальний розвиток дітей, зокрема з неповних сімей. У

Швейцарії чинні дві концепції виховання дітей дошкільного віку, що відрізняються за змістовим наповненням розвивальних програм і розвитку здорового способу життя. На основі порівняльного аналізу констатовано спільну мету функціонування закладів дошкільної освіти в зазначених країнах: якість створення розвивально-ігрового середовища, організація різноманітних видів діяльності, що сприяють загальному ефективному розвитку дитини-дошкільника.

У третьому розділі **«Організаційно-педагогічні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії»** проаналізовано систему підготовки фахівців дошкільної освіти, з'ясовано принципи, форми й методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, досліджено навчальні плани та програми провідних університетів Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії, вивчено європейський досвід підготовки фахівців дошкільної освіти.

Підготовка фахівців у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії має багаторічну історію, якість фахівців корелює з рівнем світових освітніх стандартів, кваліфікацією та її відповідністю (дипломів) запитам роботодавців.

У Сполученому Королівстві підготовку педагогічних кадрів пропонують чотирирічні інститути й коледжі вищої освіти (Institutes and Colleges of Higher Education); однорічні інститути педагогіки при університетах (Institutes of Education of Universities); дворічні факультети педагогіки політехнічних інститутів (Polytechnic Departments of Education); чотирирічні школи сценічного мистецтва (Central Schools of Speech and Drama) та дворічні технічні коледжі. Кожен заклад вищої освіти автономний у плануванні навчального року за умови дотримання загальних критеріїв. Навчальний рік поділений на три частини. Більшість закладів вищої освіти в останній частині скорочує кількість навчальних годин для надання студентам часу на підготовку до підсумкових екзаменів.

Структурна побудова навчальних програм підготовки фахівців дошкільної освіти охоплює два типи моделі: паралельну й послідовну. Паралельна ґрунтована за принципом паралельності викладання дисциплін упродовж усього періоду підготовки фахівців. Послідовна модель передбачає реалізацію двох етапів навчання: на першому – застосовують загальні та спеціальні дисципліни, на другому – дисципліни психолого-педагогічного циклу й види педпрактики.

Для Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії характерна паралельна модель і загальний підхід («generic») до підготовки фахівців дошкільної освіти, за якого вони оволодівають здатністю до інтерактивної взаємодії, ситуаційних і реляційних (поведінкових) аспектів роботи, на відміну від виконання конкретних завдань (окреслених у перспективному навчальному плані). Фахівці (педагоги), яких готують за таким підходом, отримують широку кваліфікацію й можуть працювати в різних ЗВО (прикладом слугують «сертифіковані дошкільні педагоги» («Certificated early years teachers – CEYT»)).

Сучасні системи освіти Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії відрізняються невеликими відмінностями (у кількості кредитів на один модуль, у методах оцінювання), хоч основні структурні підходи – подібні. Усі університети Англії мають високий рівень автономії в доборі курсів, програм і методів навчання. Загальну політику в галузі вищої освіти провадить Міністерство освіти й науки

через розподіл матеріальних ресурсів. Посередницькі функції між урядом й університетами виконують три ради університетських фондів (Англії, Шотландії, Уельсу), до складу яких входять представники закладів вищої освіти, шкіл і ліцеїв, а також роботодавці. Збільшено кількість критеріїв, за якими діагностують якість надання навчальних послуг та рівень закладу. Консультативним органом в оцінюванні є Комітет із якості вищої освіти.

Представлено модель педагогічної діяльності фахівця дошкільної освіти, де обґрунтовано перелік компетентностей і професійних цінностей, якими повинен володіти фахівець дошкільної освіти, сфери навчання для задоволення дитячих потреб, гармонійного розвитку дитини тощо.

Система підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, застосовуючи найновіші форми й методи навчання (електронне дистанційне навчання, інтерактивне навчання, побудова навчання на дослідницькій діяльності, активна участь студентів у навчальному процесі), набула статусу однієї з найкращих у світі, що дає їй змогу бути впродовж багатьох років конкурентоспроможною на вітчизняному й міжнародному ринку освіти. Такий досвід заслуговує системного вивчення та популяризації для впровадження в освітній процес ЗВО України.

Схарактеризовано методи й форми організації освітнього процесу в британських університетах, що сприяють створенню рефлексивного середовища та забезпечують якісну підготовку фахівців дошкільної освіти (лекція, семінар, практикуми, контроль знань, дистанційне навчання, мікрОВикладання, інтерактивне навчання, педпрактика тощо). Останнім часом у центрі університетського навчання в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії популяризують таку форму, як навчання через дослідження, утворюючи дослідницьку парадигму, згідно з якою засвоєння матеріалу, виховання наукової культури й розвиток інтелекту є нерозривним процесом. Нова парадигма в освіті культивує включення проєктно-дослідницької діяльності в освітній процес. Британські вчені вважають, що навчання, орієнтоване на дослідницьку діяльність, має бути впроваджене з першого курсу.

Проаналізовано навчальні плани й програми провідних університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: Мідлсекського, Бірмінгем Сіті, Ноттингем Трент, Свонсі.

На підставі порівняння модулів університетських курикулумів підготовки бакалаврів дошкільної освіти диференційовано спільні ознаки: окремі модулі представляють навчальні програми ранньої освіти та ключовий етап першого розділу Національної програми дошкільної освіти; частина модулів сприяє підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до навчання та розвитку дітей за допомогою гри; інші ознайомлюють із когнітивними, соціальними, фізичними, мовленнєвими напрямками навчання дітей дошкільного віку. Зафіксовано спільність у назві модулів, однак їхнє змістове наповнення різне, що позначається на функціях студентів.

Виокремлено характерні ознаки для окремих університетів. Зокрема, в університеті Бірмінгем Сіті студенти можуть опановувати міжнародні програми; в університеті Свонсі добре поставлена робота з використання цифрових технологій;

у Мідлсекському – акцентовано увагу на вивченні модуля з питань освіти, права обіймати посади, орієнтуватися в проблемах, бачити їхню перспективу з огляду на вимоги часу, потреби дітей дошкільного віку та їхніх батьків, регулювати контингент, який уповноважений готувати фахівця дошкільної освіти.

У четвертому розділі «**Професійний розвиток фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії**» досліджено становлення британської системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти, проаналізовано організацію професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти, описано зміст, форми й методи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, обґрунтовано вплив самоосвіти фахівців дошкільної освіти на забезпечення якісного освітнього процесу.

У контексті розвитку професіоналізму фахівця дошкільної освіти в системі неперервної педагогічної освіти зазначено, що така підготовка й перепідготовка в Сполученому Королівстві є усталеними в Європі. Упродовж багатьох років тут організовують дослідження різних аспектів педагогічного навчання. Крім того, участь у різних міжнародних проектах забезпечує широку теоретичну та практичну базу для розвитку нових підходів у цій галузі. Виявлено специфічні риси й загальні принципи розвитку теорії та практики неперервної освіти, опрацьовано окремі програми неперервного навчання та структуру неперервної педагогічної освіти. Одним з основних компонентів концепції неперервної педагогічної освіти є створення оптимальної функційної підсистеми професійного відбору, що забезпечує не тільки об'єктивне виявлення схильностей до педагогічної професії, а й рівень сформованості морально-духовних якостей майбутнього фахівця.

В останні десятиліття в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії відбулися суттєві зміни в організації професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в умовах післядипломної освіти.

Провідними з них є ухвалення законодавчо-нормативних актів із питань організації професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, фінансування, навчання й догляду дітей, роботи з дітьми з особливими освітніми потребами тощо. Окрім того відбулося запровадження різних форм професійного розвитку (навчально-орієнтовані курси перепідготовки педагогів; програми перепідготовки на робочому місці; «атестаційний маршрут»; п'ятиденне позакласне навантаження); основними рушіями професійного розвитку є місцеві органи влади, заклади дошкільної освіти, спеціальні курси при університетах. У впровадженні цих змін неабияку роль відіграли створення різних консультативних комітетів, неурядових організацій, фінансованих урядом, але формально незалежних у своїй діяльності; серед них – Агентство з питань підготовки педагогів (відповідальне за фінансування й організацію педагогічної освіти); Управління шкільними програмами (окреслення навичок, яких мають навчати вихователі); Рада з питань атестації педагогів (у повноваженнях – контроль заробітної плати педагогів та умов їхньої роботи); Інспекційне агентство (аналіз якості роботи педагогів).

У ХХІ ст. розпочалася нова хвиля професійного розвитку фахівців дошкільної освіти на всіх рівнях: національному, регіональному, місцевому. Таке нововведення зумовлене запровадженням посади міністра в справах шкільної реформи (Minister for State School reform), а також підвищенням освітніх стандартів; у 2014 р. 94 %

ЗВО (зі 160) субсидювала держава, оновлюючи систему професійного розвитку педагогів та залученням Британської асоціації дошкільної освіти (The British Association for early childhood education), що розробила різні курси, програми, сформулювала конкретні завдання системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти. Неабияку роль у цьому процесі відграють розроблені вимоги до підвищення рівня професійних знань, умінь, навичок фахівців, їх практико-орієнтованого застосування; залучення до професійного розвитку фахівців дошкільної освіти нових чартерних ЗВО, університетів, створенням і поширенням педагогічних модулів, курсів, удосконаленням програм за спрямуванням, а також урізноманітнення форм і методів навчання (лекція, консультативний метод, метод бригадного навчання, семінар, кейс-метод, дистанційне навчання, самостійна робота, дослідницький метод, керівництво за методом М. Монтесорі тощо), що відчутно сприяють підвищенню кваліфікації фахівця дошкільної освіти.

Акцентовано на особливостях неперервної професійної освіти фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, що полягає у функціюванні інституту наставництва, уведенні фахівця дошкільної освіти в професію. Виокремлено основні методи роботи педагога-наставника з майбутнім фахівцем дошкільної освіти: бесіди з розділів дошкільної педагогіки, психології розвитку, чинних програм навчання, виховання дітей дошкільного віку; застосування методики організації та проведення різних видів занять із дітьми різновікових груп; обговорення сучасної педагогічної й методичної літератури, творчих здобутків інших педагогів-професіоналів; обмін думками щодо нових досягнень психолого-педагогічної науки, сучасних педагогічних технологій, інновацій, передового педагогічного досвіду; ознайомлення з вимогами, традиціями, режимом дня, організацією режимних моментів і видів діяльності в закладах дошкільної освіти; спільне моделювання системи занять; консультації щодо організації навчального й виховного процесу в закладі дошкільної освіти; залучення молодого фахівця до методичної, наукової та громадської роботи; методична допомога з використання дидактичного матеріалу з підготовки й проведення занять; взаємовідвідування навчальних занять, виховних заходів та їх оцінювання; надання консультативної допомоги батьками в роботі з дітьми з девіантною поведінкою, особливими освітніми потребами.

Обґрунтовано алгоритм структури неперервної педагогічної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, що передбачає таку логічну послідовність: педагогічна профорієнтація й довшівська підготовка; курси початкової підготовки фахівців; неуніверситетський сектор вищої освіти; університетський сектор вищої освіти; теоретична та практична підготовка стажерів; підвищення кваліфікації.

Виконано оцінний аналіз п'яти програм неперервного навчання в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії станом на 2019 рік. Зокрема з'ясовано, що програма «Comenius» – спрямована на допомогу молодим педагогічним працівникам у розумінні кола європейських культур, мов і цінностей на всіх рівнях подальшої освіти (Comenius programme, 2019). «Erasmus» – програма обміну студентів, викладачів і науковців країн – членів Євросоюзу, яка дає змогу навчатися, проходити стажування чи викладати в будь-якій країні, що бере участь у

програмі; це найуспішніша освітня програма ЄС, що слугує важливим інструментом боротьби з молодіжним безробіттям; терміни навчання й стажування можуть сягати від трьох місяців до року (Програма Еразмус, 2019). «Leonardo» – є однією з базових програм Європейського Союзу в галузі професійного навчання та розвитку; суть програми полягає в активній підтримці розвитку професійної підготовки, наданні допомоги організаціям ЄС, які прагнуть налагодити партнерство з навчання робочої сили, зокрема взаємодію в реалізації молодіжних навчальних програм (Leonardo da Vinci Programme, 2019). Програма «Grundtvig» спрямована на вдосконалення дорослими їхніх знань і навичок, підтримання розумової форми; охоплює освіту дорослих, а також викладачів, тренерів, працівників освіти й закладів вищої освіти, які беруть участь у навчанні впродовж життя та навчанні дорослих на місцевому, регіональному, національному рівнях (Grundtvig Programme, 2019).

Окрім того проаналізовано «Europass» – проєкт Європейського Союзу, який узагальнює та репрезентує професійні навички, компетентності й кваліфікації у формі, зрозумілій в усіх країнах Європейського Союзу; заснований Європейським парламентом та Радою Європи 15 грудня 2004 р. (Europass, 2019).

Акцентовано на інноваційності таких дев'яти моделей неперервної професійної освіти фахівців дошкільної освіти: навчання, присудження нагород, дефіциту, каскадна модель, модель на основі стандартів, коучинг-наставництво, модель спільності практик, трансформативна модель. Наведені вище моделі не пропонують як обов'язково вичерпні чи ексклюзивні, це спроба виявити ключові характеристики різних типів моделей для глибшого аналізу основних питань професійного вдосконалення фахівця. Фахівці дошкільної освіти можуть вибрати будь-яку з них для свого подальшого професійного розвитку.

Проаналізовано зміст програм професійного розвитку для дошкільної освіти університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії на прикладі університетів. Вулвергемптонський університет (University of Wolverhampton, 2019) пропонує неперервний професійний розвиток (CPD) у формі неповних заочних курсів і неповних програм, розроблених для задоволення потреб у навчанні професіоналів на всіх робочих рівнях. Мідлсекський університет представляє програму професійного розвитку для початкової та дошкільної освіти. Для якісної реалізації змісту програми керівники сесій використовують такий зміст курсів: наукові дослідження в теорії навчання; застосування інноваційної практики; знання останніх директивних матеріалів.

Досліджено ключові особливості роботи в університеті, які полягають у постійному вдосконаленні професійного розвитку, прихильності до творчості, обізнаності в отриманні знань про інклюзію та роботу з таким контингентом.

Посутню увагу звернено на проблеми впливу самоосвіти фахівців дошкільної освіти для забезпечення якісного освітнього процесу. Наголошено, що самостійна робота фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії сприяє розвитку творчого потенціалу, зокрема формуванню якостей педагога-дослідника, опануванню важливих компетентностей (прагнення до наукового пошуку, вміння організувати самостійну роботу, активна життєва позиція), які потрібні йому на робочому місці. Реалізація названого підходу – один з основних напрямів роботи Національного бюро педагогічних досліджень (National

Teacher Researcher Panel), що передбачає збільшення витрат на проведення наукових розвідок.

У п'ятому розділі **«Порівняльний аналіз професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії та в Україні»** досліджено нормативно-правове забезпечення підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні, виокремлено концептуальні орієнтири її розвитку, обґрунтовано структуру й зміст підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в педагогічних ЗВО України, виконано компаративно-педагогічний аналіз особливостей підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії й Північної Ірландії та України, сформульовано рекомендації щодо якості й удосконалення такого виду підготовки в Україні.

Опрацьовано зміст нормативних документів про розвиток дошкільної освіти в Україні, зокрема: Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», постанова «Про гарантії і компенсації для працівників, які направляються для підвищення кваліфікації», положення «Про навчально-виховний комплекс» тощо.

Схарактеризовано концептуальні положення й підходи до дошкільної освіти України: Національної школи, професійної підготовки майбутніх вихователів до формування творчої індивідуальності дітей, навчання впродовж життя, педагогічної освіти, підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності у ЗВО, державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 р., навчання й виховання дітей дошкільного віку, створення розвивального та здоров'язбережувального середовища, гармонійного виховання дітей 4-6 років у культурно-освітньому просторі та ЗДО.

Виокремлено підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти: аксіологічний, особистісно орієнтований, рефлексивно-діяльнісний, інтегративно-діяльнісний, дослідницький, системний, синергетичний, компетентнісний.

На основі аналізу психолого-педагогічних і філософських наукових літературних джерел підсумовано, що на сучасному етапі фахівців для закладів дошкільної освіти готують лише в системі вищої освіти. Вітчизняні вчені, які досліджують проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти, мають суттєві напрацювання на рівні теоретичних і директивних матеріалів: функції педагогів ЗДО (виховна, конструкторсько-організаційна, гностично-дослідницька, діагностична, координувальна, доглядальна); уміння, якими мають володіти фахівці ЗДО (аналізувати методичну літературу, упроваджувати передовий педагогічний досвід, планувати роботу з дітьми, оцінювати їхні досягнення, взаємодіяти з колегами, постійно вдосконалювати професійний рівень, планувати свою дослідницьку діяльність, аналізувати факти, розвивати здатність критично мислити тощо).

У науковому обігу розширено й доповнено змістові характеристики таких педагогічних понять, як конкурентоспроможність особистості студента; педагогічний супровід соціально-особистісного розвитку дитини дошкільного віку; культурно-ігрове середовище дошкільної установи.

На прикладі навчальних планів і програм педагогічних університетів України проаналізовано підготовку фахівців дошкільної освіти. Виокремлено компоненти

навчальних дисциплін, загальну кількість кредитів, різноманітні форми організації навчального процесу та методи навчання.

Виконано порівняльний аналіз тенденцій підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії й України, диференційовано подібні та відмінні риси. Проведене дослідження вможливило формулювання *науково-методичних рекомендацій*, які сприятимуть модернізації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників дошкільної освіти в Україні, наповненню інноваційним змістом цілей, форм, методів навчання, оптимізації науково-дослідницької роботи, посиленню мотивації до самоосвіти, з огляду на диверсифікацію практичної підготовки фахівця дошкільної освіти. Рекомендації представлені на таких рівнях: європейському, державному, міністерському, регіональному, на рівні закладу вищої освіти, працівників системи післядипломної освіти.

На *європейському* рівні передбачено подальший аналіз проблеми, спрямованої на підвищення рівня підготовки педагогічних працівників дошкільної освіти в найбільш розвинених країнах Європи.

На *державному* рівні йдеться про врегулювання нормативно-законодавчої бази, що забезпечує діяльність ЗВО України в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти; забезпечення фінансової підтримки ЗВО, де відбувається підготовка педагогічних працівників дошкільної освіти; укрупнення мережі університетів для створення регіональних потужних центрів освіти.

На *міністерському* рівні прогнозовано підвищення статусу фахівця дошкільної освіти в державному вимірі; розроблення нормативних документів, що регламентують високий соціально-економічний статус вихователя; зменшення робочого навантаження педагогів-дошкільників; запровадження структури заробітної плати відповідно до рівня якості роботи вихователя, його кваліфікації; участь фахівця в науковій роботі із залученням студентів; зміна професійного навчання з процесу на результат; забезпечення неперервного професійного розвитку фахівців дошкільної освіти; збільшення державного фінансування наукових досліджень в університетах; удосконалення змісту освітніх програм професійної підготовки зі спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах Нової української школи; інтенсифікування мотивації студентів до самостійного опанування знань із фаху; запровадження педагогічної інтернатури (уведення випробувального терміну вступу випускника на посаду педагога-дошкільника на один рік); запровадження допомоги для випускників, що уклали договір із ЗДО на 3-5 років; посилення турботи про дітей на державному рівні (увідповіднення рівня дошкільної освіти зі станом здоров'я дитини; виконання вимог базового компонента дошкільної освіти, зосередження уваги на дітях з особливими освітніми потребами; забезпечення якісної підготовки дітей до школи; підвищення фінансування дошкільної освіти).

Рекомендації *науково-методичному центру вищої освіти МОН України*: надання методичної допомоги ЗВО у створенні системи забезпечення якості підготовки фахівця дошкільної освіти, а також керівникам закладів дошкільної освіти щодо забезпечення інклюзивного доступу до ЗДО на основі використання прогресивних ідей британського досвіду; оновлення методичних рекомендацій щодо організації навчання в ЗДО; надання методичної допомоги для організації процесу

спостереження й проведення досліджень у змісті різних сфер навчання в закладах дошкільної та вищої освіти для надання науково-методичної допомоги, забезпечення організації науково-дослідницької роботи викладачів і студентів, переходу сучасного фахівця дошкільної освіти з виконавця на педагога-дослідника («teacher researcher»), який буде володіти творчим потенціалом, рефлексивним мисленням, здатністю до самоосвіти.

На *регіональному* рівні: забезпечення співпраці МОН України та регіональних відділів освіти з громадськими організаціями для розв'язання завдань дошкільної освіти; створення належної мережі закладів дошкільної освіти різних типів і розширення форми здобуття дошкільної освіти; подолання черги до ЗДО; розширення мережі приватних ЗДО; оцінювання прогресу навчання й розвитку дитини; використання системи статистичних показників для вивчення динаміки поліпшення успішності, вихованості й розвитку дошкільнят; запровадження багаторівневої системи педагогічного супроводу соціально-особистісного розвитку дітей дошкільного віку, яка є дієвим інструментом модернізації освіти; оновлення системи підготовки педагогічних фахівців дошкільної освіти в інформаційному середовищі за допомогою регіональних «комітетів доступності»; забезпечення поінформованості населення про розвиток дошкільної освіти через видання збірників нормативних документів України, залучення фахівців із правознавства до ведення рубрик у ЗМІ.

Рекомендації на *рівні закладу вищої освіти*: зміна викладання від репродуктивних до дослідницьких методів професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, оновлення системи підготовки на основі прогресивних ідей британського досвіду (оновлення змісту освітніх програм професійної підготовки в контексті нових вимог до розроблення ефективних форм організації навчально-виховної роботи через дослідження й електронне, дистанційне навчання; портфоліо, тьюторство; забезпечення активної участі майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі викладання матеріалу лекцій, а також у ході проведення семінарських і практичних занять; підвищення рівня матеріально-технічного й навчально-методичного забезпечення освітнього процесу; організація освітнього процесу за допомогою диференційованого навчання; залучення студентів до самостійного опанування фахових знань, до наукових досліджень у складі наукових груп факультетів, кафедр, до участі в наукових конференціях) для формування в майбутніх фахівців здатності до незалежного й критичного мислення, дослідницької діяльності, творчої дискусії, активного обміну думками; використання на заняттях інноваційних активних та інтерактивних методів навчання; застосування творчих методів оцінювання знань студентів – есе, наукової роботи, портфоліо, доповіді тощо; підготовка вихователя-дослідника; оновлення змісту освітніх програм підготовки фахівців дошкільної освіти; акцентування уваги на інклюзивній освіті в системі дошкільної освіти; розвиток співпраці між ЗВО й закладами дошкільної освіти з першого року навчання студентів.

Рекомендації для працівників системи післядипломної освіти. Конкурентоспроможність фахівця дошкільної освіти залежить від рівня його кваліфікації, досвіду педагогічної діяльності, майстерності, тобто від його відповідальності за свій неперервний професійний розвиток, від здатності до

інноваційних пошуків і творчого розвитку, тому професійна діяльність педагогічного працівника післядипломної освіти повинна забезпечити неперервне навчання фахівця дошкільної освіти в сучасних умовах динамічних змін в освіті, урізноманітнити форми професійного розвитку фахівців дошкільної освіти для щорічного підвищення їхньої кваліфікації; забезпечити їх професійною підтримкою – організувати гнучкі програми професійного розвитку та саморозвитку. Самоосвіта забезпечує професійне зростання педагога, вихователя дошкільної освіти, підвищує рівень педагогічної майстерності. Педагогічні працівники системи післядипломної освіти мають звертати особливу увагу на організацію самоосвіти фахівців дошкільної освіти.

Запропоновані рекомендації розроблено для вдосконалення підготовки й підвищення кваліфікації фахівців дошкільної освіти. Вони сприятимуть модернізації підготовки й професійному розвитку фахівців дошкільної освіти в Україні в процесі використання прогресивних ідей Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо розвитку підготовки фахівців дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз наукових і документальних джерел із проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, одержані результати дали змогу сформулювати низку висновків.

1. На основі оцінно-критичного аналізу наукових джерел британських і вітчизняних дослідників досліджено філософські, педагогічні, соціальні аспекти функціонування системи підготовки фахівців дошкільної освіти в зазначеній країні.

Проблемі підготовки фахівців дошкільної освіти присвячено численну кількість фундаментальних праць, де окреслено перспективи та шляхи вдосконалення, нові напрями розвитку дошкільної освіти з опертям на традиції, досвід, соціальні й освітні тенденції країни. Інший пласт наукового доробку пов'язаний із функціонуванням закладів дошкільної освіти, фінансуванням, участю педагогів-вихователів в організації розвивальної діяльності дітей дошкільного віку, роботою з батьками та дітьми з особливими освітніми потребами. Важливим напрямом досліджень є перспективна освіта впродовж життя фахівців дошкільної освіти,

В останнє десятиліття підготовлено численну кількість фундаментальних праць, сфокусованих на пошук шляхів удосконалення й подальшого розвитку дошкільної освіти, аналіз змісту та підходів до психічного розвитку дітей на різних етапах онтогенезу, моделей розвитку дошкільної освіти, серед яких пріоритетне місце посідає керівництво до методу М. Монтессорі.

Досліджено позитивні моменти розвитку дошкільної освіти: гнучкість і варіативність системи освіти; переструктурування систем професійної освіти; використання новітніх технологій, що розширюють можливості для реалізації потреб у самоосвіті та самовдосконаленні.

Підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах і закладах вищої освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії в контексті

неперервної освіти є предметом дослідження як вітчизняних, так і британських науковців. Така підготовка позиціонована як системний педагогічний процес, що забезпечений варіативністю програм для неперервного педагогічного навчання на внутрішньому та міжнародному рівнях.

2. Обґрунтовано періодизацію становлення й розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Виокремлено вісім періодів розвитку дошкільної освіти – від XVIII ст. до наших днів (зародження дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (XVIII – поч. XIX ст.); становлення дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (середина XIX – кінець XIX ст.); дошкільні заклади в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії на початку XX ст.; воєнні роки (1939 – 1945 рр.) у розвитку дошкільної освіти; розвиток дошкільної освіти в 50 – 70 роки XX ст.; підготовка фахівців дошкільної освіти в період правління уряду консерваторів (1979 – 1997 рр.); інтенсивний розвиток підготовки фахівців дошкільної освіти в період правління уряду лейбористів (1997 – 2010 рр.); сучасний період розвитку дошкільної освіти).

На основі ретроспективного аналізу розвитку дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії доведено етапність, динамічність, наступність і багатовимірність такого розвитку.

Проведено моніторинг дошкільної освіти на регіональному рівні (Англія, Уельс, Шотландія та Північна Ірландія), виявлено їхні спільні й відмінні ознаки за змістовим наповненням і структурою.

3. Схарактеризовано концептуальні засади дошкільної освіти в Сполученому Королівстві. Наголошено на тому, що всі психолого-педагогічні й філософські концепції освіти мають чітку практичну спрямованість: емпірико-сенсуалістська концепція виховання; концепція природного виховання; концепція елементарної освіти; концепція «Школа для життя, школа через життя»; концепція психічного розвитку дитини; психолого-педагогічна концепція актуалізації творчих можливостей особистості дитини; концепція розвитку творчої особистості; концепція актуалізації творчих можливостей особистості, вияву її унікальних якостей; неопрагматична концепція філософії освіти; концепція М. Монтесорі; концепція контролю або забезпечення якості; концепція викладання педагогічного курсу в університетах Сполученого Королівства; концепція регулювання сфери педагогічної освіти; концепція традиційної освіти; європейська концепція вищої педагогічної освіти; головна концепція дошкільної освіти у Великій Британії; концепція персоналізованого навчання; концепція розвитку неперервної професійної освіти; концепція іншомовної освіти; дослідницька концепція; концепція професійного навчання; концепція формування педагогічної майстерності вихователя в Англії та Уельсі.

4. Досліджено структурну трансформацію дошкільної освіти, з'ясовано її сутність, варіативність і динаміку. Доведено, що дошкільня в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії пройшло шлях розвитку від закладів суспільного догляду дітей із незаможних родин до сучасних різноманітних закладів, що забезпечують диференційований підхід до виховання дітей.

Зроблено висновок, що варіативність типів закладів дошкільної освіти (денні ясла, ясельні школи й класи, ігрові групи, клуби матері та дитини, «групи можливостей») задовольняє потреби різних груп населення, зокрема дітей з особливими потребами й національних меншин. Обґрунтовано, що трансформація дошкільної освіти відбувається в напрямі забезпечення соціалізації дитини в колективі, формування комунікативної взаємодії, оцінного ставлення до себе, до інших суб'єктів довкілля, що реалізує загальну мету дошкільного виховання в Сполученому Королівстві – усебічний розвиток дитини.

Політика Уряду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії у сфері дошкільного виховання корелюється із загальною європейською політикою щодо надання пріоритетності освіті дітей раннього віку. У «Європейському стовпі соціальних прав» (2017) одним із двадцяти пріоритетів визнане право на якісну дошкільну освіту громадян ЄС.

5. Схарактеризовано особливості підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, що відбувається в закладах вищої освіти за розробленими стандартами, із чіткими професійними компетентностями. Для вступу до ЗВО в школах два останні роки навчання поглиблено оволодівають необхідними дисциплінами. Щоб вступити без екзаменів до ЗВО, абітурієнт повинен мати атестат підвищеного рівня (A level). Вступ відбувається через службу зарахування до університетів і коледжів (UCAS).

У ЗВО майбутній фахівець дошкільної освіти здобуває перший рівень освіти – бакалавр (Bachelor degree), після чого опановує програми, які дають змогу отримати ступінь магістра (Master of Education). Перший рівень – бакалавр – вимагає 3-4 років навчання, другий – магістр – 1-2 років.

Усі заклади вищої освіти автономні в доборі методів контролю за рівнем знань студентів: більшість із них надають перевагу підсумковим екзаменам, проводять поточний контроль з огляду на отримані результати (бали, кредити), які є значущими для переведення на наступний курс навчання чи рівень.

На міжнародному рівні британські фахівці вирізняються високою якістю й запитаністю.

Виокремлено методологічні підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві: базові, парадигмальні, інструментальні, кожен із яких передбачає вивчення феномену підготовки фахівців дошкільної освіти. До базових належить діалектичний, системно-цільовий, системно-історичний, синергетичний підходи, на підставі яких обґрунтовують методологію й методику компаративного педагогічного дослідження, що сприяє реалізації якісного виконання завдань.

Серед парадигмальних диференційовано культурологічний, аксіологічний, парадигмальний, акмеологічний підходи, що дають змогу схарактеризувати концепції й теорії, які детермінують процес реформування, модернізації вищої освіти та підготовки фахівців, зокрема в галузі дошкільної освіти.

Групу інструментальних підходів становлять компаративний (порівняльний), герменевтичний, параметричний, інтервальний, нарративний, тезаурусний підходи. Сукупно вони створюють ресурс для ефективної підготовки фахівців дошкільної освіти та самоосвіти впродовж життя.

6. Досліджено зміст, форми й методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. Зроблено акцент на використанні новітніх технологій, посиленні дослідницького аспекту навчальної діяльності, упровадженні інноваційного проєктування.

Отримала визнання дослідницька парадигма, за якої засвоєння змісту матеріалу, виховання дослідницької культури й розвиток інтелекту є єдиним цілісним процесом, який культивує включення проєктно-дослідницької діяльності в освітній процес, що впроваджено в зміст підготовки з першого курсу. Описано роль кафедр у забезпеченні такого процесу: наголос на наукових досягненнях студентів; орієнтування змісту навчальних дисциплін у робочих програмах на метод дослідження («research-oriented»), а не подання готових знань; навчання має відбуватися як дослідження, для цього педагоги кафедри / університету повинні бути дослідниками, упроваджувати в навчальний процес інноваційний досвід та інноваційні проєкти.

Одна з форм організації навчального процесу в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії – семінари, під час яких проводять дискусії, обговорюють актуальні питання фахової компетентності вихователів та їхньої підготовки до роботи з дітьми дошкільного віку.

Типовим британським методом виховання й навчання, що виник у середньовічному англійському університеті, є тьюторський метод, суть якого полягає в тому, що кожен студент закріплений за тьютором, який проводить із ним заняття (викладач, аспірант, фахівець-практик). До функцій тьютора входять: керівництво заняттями; навчання студентів та надання їм консультацій; моральне наставництво; взаємодія з колегами.

Обґрунтовано теоретичні й практичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти на прикладі окремих університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (Мідлсекського університету, Університету Бірмінгем Сіті, Університету Ноттингем Трент, Університету Свонсі). Зіставлено модулі курикулумів підготовки бакалаврів дошкільної освіти досліджуваних університетів, виявлено їхні спільні й відмінні ознаки. Певні модулі представляють навчальні програми ранньої освіти, а також ключовий етап першого розділу Британської Національної програми дошкільної освіти; окремі модулі сприяють підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до навчання й розвитку дітей за допомогою гри; інші – вирізняються когнітивними, соціальними, фізичними, мовленнєвими напрямками раннього навчання дошкільнят. Описано відмінні ознаки: модуль, що ознайомлює студентів із роботою в партнерстві, передбачений у трьох університетах, в одному відсутній; модулі, назви яких подібні, а функції, що реалізують студенти різних ЗВО в процесі вивчення змісту модулів, відрізняються. Констатовано й характерні ознаки для окремих університетів.

7. Відрефлектовано проблеми перепідготовки кадрів і розвитку професіоналізму фахівців дошкільної освіти в системі неперервної педагогічної освіти. Процес розвитку теорії та практики неперервної освіти має специфічні риси й базований на таких принципах: гнучкість і варіативність системи освіти; удосконалення організації й діяльності системи загальної освіти; перебудова

системи професійної освіти; розвиток освіти для «третього тисячоліття»; дедалі ширше використання новітніх технологічних засобів тощо. Сполучене Королівство бере активну участь у Європейській програмі неперервного навчання.

Проаналізовано особливості професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві. Вивчено вплив самоосвіти на забезпечення якісного освітнього процесу, а також на подальший розвиток їхнього творчого потенціалу як педагогів-дослідників.

8. Досліджено перспективні напрями підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії в контексті інтеграції до єдиного європейського освітнього простору. Порівняльні студії освітніх систем Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, а також України дали змогу зафіксувати подібні тенденції й проблеми та відмінні ознаки. На основі зіставлення виявлено особливості системи дошкільної освіти України та прогресивні ідеї британського досвіду, що доцільно впроваджувати в Україні. Розроблено науково-методичні рекомендації, які сприятимуть удосконаленню підготовки фахівців дошкільної освіти на європейському, державному, міністерському, регіональному рівнях, а також працівників системи післядипломної освіти; модернізації вітчизняної професійної підготовки; мотивації до вибраної професії, самоосвіти; самореалізації в процесі навчання впродовж життя та опануванню нових компетентностей (наукових, дослідницьких, діагностичних, інформаційних).

Серед перспектив подальших розвідок виокремлено такі: аналіз теоретичних і методичних засад професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в країнах Європейського Союзу; дослідження підготовки фахівців дошкільної освіти до інклюзивного навчання в британському досвіді; використання інформаційно-комунікаційних технологій для підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дослідження

1. Іванова В. В. Психолого-педагогічні аспекти впливу культурно-ігрового середовища на розвиток моральних почуттів дітей 5–6 років. *Науковий вісник Мукачівського держ. ун-ту. Серія Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*. Мукачево : Вид-во МДУ, 2016. Вип 1(3). 226 с. С. 181–186.

2. Іванова В. В. Психологічні умови розвитку творчої конкурентоспроможної особистості студента вищого навчального закладу. *Науковий вісник Мукачівського держ. ун-ту. Серія Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*. Мукачево : МДУ, 2016. Вип. 2(4). 251 с. С. 237–241.

3. Іванова В. В. Рівнева підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. Вип СXXXVII(137). С. 187–195.

4. Іванова В. В. Законодавчо нормативні засади регулювання розвитку дошкільної освіти у Великій Британії у системі неперервної освіти. *Jurnalul umanistic al nistrului*. 2018. № 1. С. 18–22.
5. Іванова В. В. Концептуальні положення щодо підготовки фахівців дошкільної освіти у Великій Британії в системі неперервної освіти. *Jurnalul umanitar modern*. 2019. № 1. С. 13–18.
6. Іванова В. В. Регулювання системи професійної підготовки вчителя дошкільної освіти у Великій Британії. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 182. С. 74–78.
7. Іванова В. В. Аналіз підготовки фахівців дошкільної освіти у Великій Британії в системі неперервної освіти зарубіжними ученими. *Педагогічний часопис Волині: науковий журн.* Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2019. № 4(15). С. 7–14.
8. Іванова В. В. Форми і методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журн.* Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 9(93). С. 22–36.
9. Іванова В. В. Організація навчального процесу професійної підготовки фахівців дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журн.* Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 10(94). С. 210–220.
10. Іванова В. В. Дослідження українських науковців щодо підготовки фахівців дошкільної освіти у Великій Британії в системі неперервної освіти. *Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Серія «Педагогічні науки»*. Луцьк, 2019. № 11(395). С. 4–10.
11. Іванова В. В. Етапи становлення і розвиток дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Освітній простір України: наук. журн. ДВНЗ «Прикарпатський національний ун-т імені Василя Стефаника»*. 2019. Вип. 17, ч. 2. С. 193–204.
12. Іванова В. В. Неперервний професійний розвиток педагогів у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць / голов. ред. Г. П. Шевченко*. Северодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. Вип. 6(93). С. 112–121.
13. Іванова В. В. Розвиток професіоналізму фахівця дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії в системі неперервної педагогічної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 186. С. 111–115.
14. Іванова В. В. Особливості професійного розвитку фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Інноваційна педагогіка: науковий журн. ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій»*. Одеса: Видав. дім «Гельветика», 2020. Т. 1, вип. 22. С. 140–146.
15. Іванова В. В. Аналіз курсів та програм професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Науковий вісник Миколаївського нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. праць / за ред. проф. Тетяни Степанової*. Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2020. № 1(68). С. 96–104.

16. Іванова В. В. Методологічні підходи у підготовці вчителя дошкільної освіти у Великій Британії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журн. / голов. ред. А. А. Сбруєва*. Суми : Вид-во СумДПУ ім. А. С.Макаренка, 2020. № 2(96). С. 245–256
17. Іванова В. В. *Підготовка фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: теорія і практика: монографія*. Івано-Франківськ : Вид-во НАІР, 2020. 414 с.
18. Іванова В. В. Вплив самоосвіти фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії на забезпечення якісного освітнього процесу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. праць / редкол.: А. В. Сущенко (голов. ред.) [та ін.]*. Запоріжжя : КПУ, 2020. Вип. 69. С. 79–84.
19. Іванова В. В. Структура системи дошкільної освіти у Великій Британії та країнах ЄС (на прикладі Франції, Німеччини, Фінляндії, Польщі, Швейцарії). *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. СXLIV(144). С. 107–114.
20. Іванова В. В. Організація сучасної дошкільної освіти у системі неперервної освіти у країнах Європейського союзу. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. СXXXV(145). С. 62–71.
21. Іванова В. В. Періодизація підготовки фахівців дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2020. Вип. 188. С. 80–83.
22. Іванова В. В. Нормативно-правове підґрунтя підготовки дошкільного педагога в Україні. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. СXLVII(147). С. 81–91.
23. Іванова В. В. Технологічне забезпечення професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: зб. наук. праць*. Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2020. Вип. 1(3), ч. 1. С. 66–71.
24. Іванова В. В. Порівняльний аналіз навчальних планів і програм з підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. праць*. Умань : УДПУ ім. Павла Тичини, 2020. Вип. 1(21), ч. 1. С. 64–70.
25. Іванова В. В. Формування дослідницької компетентності у майбутніх фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Naucen vektor na Balkanite. 2020. T. 4, № 1(7)*. С. 25–30.
26. Іванова В. В. Особливості підготовки майбутніх учителів дошкільної освіти у закладах вищої освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. *Хуманитарни Балкански изследвания. 2020. T. 4, № 1(7)*. С. 13–18.
27. Мар'яна Марусинець, Вікторія Іванова. Становлення британської системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти у системі неперервної освіти. *Наукові записки Бердянського педагогічного ун-ту. Серія: Педагогічні науки. 2020. Вип. 1*. С. 349–359.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

28. Іванова В. В. Психологічна готовність керівників закладу дошкільної освіти до прийняття управлінських рішень. *Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (19–20 трав. 2016 р., Мукачєво)*. Мукачєво : МДУ, 2016. С. 81–83.

29. Іванова В. В. Психолого-педагогічний аналіз проблеми становлення образу Я дитини дошкільного віку. *Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 25–26 листоп. 2016 р.)*. Львів, 2016. С. 17–21.

30. Іванова В. В. Педагогічні умови сприяння становлення образу Я дитини дошкільного віку в освітньому процесі. *Педагогіка в системі гуманітарного знання: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (18–19 листоп. 2016 р., м. Хмельницький)*. Хмельницький, 2016. С. 156–159.

31. Іванова В. В. Педагогічне спілкування як фактор оптимізації психологічного розвитку дошкільника. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 трав. 2017 р., м. Мукачєво)*. Мукачєво : РВВ МДУ, 2017. С. 157–158.

32. Іванова В. В. Психолого-педагогічний супровід як умова успішної соціалізації дошкільника. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали Десятої Міжнар. наук.-практ. конф. (17 листоп. 2017 р., м. Одеса)*. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2017. С. 75–78.

33. Іванова В. В. Характеристика умов, засобів і методів формування пізнавального інтересу в дітей дошкільного віку. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (2–3 лют. 2018 р., м. Київ)*. Київ, 2018. С. 90–93.

34. Іванова В. В. Умови ефективності формування професійної позиції в діалогічному вивченні педагогічних дисциплін. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: зб. тез доп. за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 трав. 2018 р., м. Мукачєво)*. Мукачєво : Вид-во МДУ, 2018. С. 68–70.

35. Іванова В. В. Структура сучасної дошкільної освіти у Великій Британії. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали V'ятої Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 11–12 жовт. 2019 р.)*. FOLIA COMENIANA: Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики ім. Я. А. Коменського. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. С. 75–78.

36. Іванова В. В. Моделі організації сучасної дошкільної освіти у системі неперервної освіти у країнах Європейського союзу. *Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів: зб. тез виступів учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (10 груд. 2019 р.)*. Рівне : РВЦ МEGУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2019. С. 36–40.

37. Іванова В. В. Подібні і відмінні ознаки підготовки бакалаврів дошкільної освіти у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 6th International scientific and practical*

conference. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. (5-7 лют. 2020р.) 2020. Pp. 684–686. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

38. Іванова В. В. Становлення професійного розвитку фахівців дошкільної галузі у системі неперервної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 10th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. (27-29 трав. 2020р.) 2020. Pp. 512–515. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Наукові праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

39. Іванова В. В. Фактори оптимізації психологічного розвитку дошкільника. *Молодий вчений: науковий журн.* Херсон, 2017. № 4(44). С. 246–249.

40. Іванова В. В. Теоретичні підходи до проблеми моральної вихованості особистості дитини дошкільного віку. *Virtus: scientific journal*. 2017. Is. 17. С. 47–50.

41. Іванова В. В., Марусинець М. М. *Неперервна дошкільна освіта в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії: навч. посіб.* Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М. 2021. 180 с.

АНОТАЦІЇ

Іванова В. В. Теоретичні і методичні засади підготовки фахівців дошкільної освіти в університетах Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. – Київ, 2021.

Проаналізовано стан розроблення порушеної проблеми в науковій літературі, виокремлено методологічні підходи до підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, викладено концептуальні положення щодо підготовки фахівців дошкільної освіти в зазначеній країні.

Запропоновано періодизацію розвитку дошкільної освіти, схарактеризовано систему дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії в національному та європейському контекстах, проаналізовано нормативно-правове забезпечення системи дошкільної освіти в досліджуваній країні.

Обґрунтовано систему підготовки фахівців дошкільної освіти в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, окреслено принципи, форми й методи підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності, проаналізовано навчальні плани й програми провідних університетів Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, вивчено європейський досвід підготовки фахівців дошкільної освіти.

Відрефлектовано становлення британської системи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти, схарактеризовано

організацію професійного розвитку фахівців дошкільної освіти в системі неперервної освіти, зміст, форми й методи професійного розвитку фахівців дошкільної освіти, обґрунтовано вплив самоосвіти фахівців дошкільної освіти на забезпечення якісного освітнього процесу.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні, виокремлено концептуальні орієнтири дошкільної освіти в Україні, обґрунтовано структуру й зміст підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в педагогічних ЗВО України, виконано компаративно-педагогічний аналіз особливостей підготовки фахівців дошкільної освіти Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії й України, сформульовано рекомендації щодо вдосконалення підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні.

Запропоновані науково-методичні рекомендації, які сприятимуть модернізації професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників дошкільної освіти в Україні, представлено на таких рівнях: європейському, державному, міністерському, регіональному, на рівні закладу вищої освіти, на рівні працівників системи післядипломної освіти.

Ключові слова: майбутні фахівці дошкільної освіти, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, університети, порівняльний аналіз, прогресивні ідеї британського досвіду, удосконалення підготовки фахівців дошкільної освіти.

Иванова В. В. Теоретические и методические основы подготовки специалистов дошкольного образования в университетах Соединённого Королевства Великобритании и Северной Ирландии. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна НАПН Украины. – Киев, 2021.

Проанализировано состояние исследования проблемы в научной литературе, выделены методологические подходы к подготовке специалистов дошкольного образования в Соединённом Королевстве Великобритании и Северной Ирландии, выписано концептуальные положения по подготовке специалистов дошкольного образования в Соединённом Королевстве Великобритании и Северной Ирландии.

Предложена периодизация развития дошкольного образования, раскрыта система дошкольного образования в Соединённом Королевстве Великобритании и Северной Ирландии в национальном и европейском контекстах.

Обоснованно систему подготовки специалистов дошкольного образования в Соединённом Королевстве Великобритании и Северной Ирландии, раскрыты принципы, формы и методы подготовки будущих специалистов дошкольного образования к профессиональной деятельности, осуществлён анализ учебных планов и программ ведущих университетов Соединённого Королевства Великобритании и Северной Ирландии, изучено Европейский опыт подготовки специалистов дошкольного образования.

Показано становление британской системы профессионального развития специалистов дошкольного образования в системе непрерывного образования, раскрыто организацию профессионального развития специалистов дошкольного образования в системе непрерывного образования, выписано содержание, формы и методы профессионального развития специалистов дошкольного образования, обосновано влияние самообразования специалистов дошкольного образования на обеспечение качественного образовательного процесса.

Представлено нормативно-правовое обеспечение подготовки специалистов дошкольного образования в Украине, выделены концептуальные ориентиры дошкольного образования в Украине, обосновано структуру и содержание подготовки будущих специалистов дошкольного образования в педагогических ЗВО Украины, осуществлён компаративно-педагогический анализ особенностей подготовки специалистов дошкольного образования Соединённого Королевства Великобритании и Северной Ирландии и Украины, разработаны рекомендации по совершенствованию подготовки специалистов дошкольного образования в Украине. Методические рекомендации, способствующие модернизации профессиональной подготовки будущих педагогов дошкольного образования в Украине, представлены нами на следующих уровнях: европейском, государственном, министерском, региональном, на уровне учреждений высшего образования, на уровне работников системы последипломого образования.

Ключевые слова: будущие специалисты дошкольного образования, Соединённое Королевство Великобритании и Северной Ирландии, университеты, сравнительный анализ, прогрессивные идеи британского опыта, совершенствование подготовки специалистов дошкольного образования.

Ivanova V.V. Theoretical and methodical framework of preschool education professionals' training at universities of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. – manuscript copyrights.

A thesis for a Doctor of Education (Ed. D.) degree in specialty 13.00.04 – «Theory and Methodology of Professional Education». – Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine, Kyiv, 2021.

The dissertation analyzes the level of prior studies of the problem in the scientific literature; it identifies methodological approaches to preschool education professionals' training in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland outlining its conceptual provisions.

The paper describes methodological scientific approaches facilitating the improvement of preschool education professionals' training in the continuing education system and encouraging teachers to personal and professional growth.

The research outlines conceptions contributing to preschool education upgrading in the UK. The study reveals that the preschool education system in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland is formed based on theoretical-psychological, pedagogical and philosophical conceptions with a clear practical focus.

The thesis proposes the preschool education development periodization; it describes the preschool education system in the United Kingdom of Great Britain and Northern

Ireland from the national and European perspective analyzing the preschool education system regulatory support in the studied country.

The study monitors preschool education at the regional level (England, Wales, Scotland and Northern Ireland) establishing their common and distinctive features in terms of content and structure.

The dissertation analyzes the preschool education professionals' training system in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland describing the principles, forms and methods of future preschool education specialists' preparation for professional activity and providing the content analysis of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland's leading universities' curricula.

The authors analyze the European experience of preschool education specialists' training at Middlesex University, the University of Birmingham, Nottingham Trent University, and Swansea University. We compare preschool education bachelors' curriculum modules at the studied universities and establish their common and distinctive features. An emphasis is placed on the use of the latest technologies strengthening the research aspect of educational activities and the introduction of innovative design in these professionals' training. We highlight the specificity and peculiarities of preschool education specialists' training at higher education institutions in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland provided according to the developed standards and with clearly defined professional competencies.

The research reveals that seminars are one of the forms of educational process organization in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland where students prepare for the in-class discussion of a specific problem within the scope of the studied subject. The paper presents the research paradigm, according to which mastering new content, nourishing research culture and developing intelligence form a single holistic process contributing to the inclusion of design and research activities in the educational process. This component is introduced into educational content from the first year of training. We also indicate the role of departments in its realization.

The thesis substantiates the advantages of the British education and training method dating back to the medieval English university which is referred to as tutoring. It gives an overview of the specific aspects and advantages of assigning a tutor who delivers classes to a student and provides moral guidance; who is responsible for their lives and gives consultations on project implementation or preparing a report; tutors solve problems that arise in the training process as well as interact with colleagues.

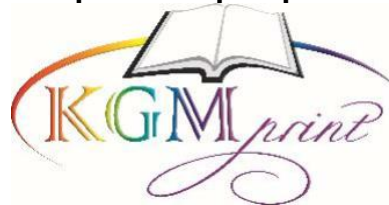
We discuss the problems of preschool education specialists' retraining and professionalism development in the system of continuing pedagogical education indicating its specific features and principles: flexibility and variability of the education system; improvement of general education system organization and operation; professional education system reboot; development of education for the «third millennium».

The paper investigates the prospective directions of preschool education professionals' training in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland through the prism of integration into the single European educational space. It presents a comparative and pedagogical analysis of preschool education professionals' training peculiarities in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine; the study provides recommendations for improving such professionals' training in Ukraine

at European, state, ministerial and regional levels as well as at the level of postgraduate education; the modernization of national professional training, motivation for the chosen profession, self-education, self-realization in the process of lifelong learning and mastering new competencies (scientific, research, diagnostic and information).

Keywords: future preschool education professionals, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, universities, comparative analysis, progressive ideas of the British experience, improvement of preschool education professionals' training.

**Підписано до друку 23.03.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 1,8
Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman".
Друк цифровий. Зам № 218.
Тираж 100 примірників.**

**Видавець Кушнір Г. М.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.p**